

Семінар для працівників бібліотек науково-дослідних установ НАН України

3 червня 2002 р. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського відбувся семінар на тему: «Взаємовикористання інформаційних ресурсів бібліотеками системи НАН України». Захід проходив у рамках програми підвищення кваліфікації для працівників бібліотек системи НАН України. В роботі семінару взяли участь керівники низки відділів і фахівці НБУВ, завідувачі бібліотек НДУ НАН України.

З доповіддю «Інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів як основа розвитку бібліотек науково-дослідних установ» виступила учений секретар Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, н. с. відділу бібліотекознавства А. А. Свобода.

Аналізуючи стан розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів наукових установ, доповідачка зазначила, що вперше за останні роки стає помітною тенденція до його стабілізації. Зокрема, зросла кількість надходжень до бібліотечних фондів. Дещо покращалося комплектування періодичними виданнями, що значною мірою зумовлене допомогою спонсорів, госпрозрахункових підрозділів, дарунками вчених тощо. Доповідачка дала позитивну оцінку роботі з комплектування фондів бібліотек інститутів економіки, монокристалів, металофізики, Фізико-технічного інституту низьких температур.

Покращалося комплектування іноземними періодичними виданнями. Однак, у цілому по мережі переважним джерелом надходжень все ще залишаються дарунки, що свідчить про відсутність цілеспрямованого формування фондів.

За словами доповідачки, на загальних зборах НАН України вчені нарікали саме на недостатній рівень матеріально-технічного та інформаційного забезпечення досліджень, зокрема на те, що фонди бібліотек прирікають науку на відставання, повільно впроваджуються сучасні інформаційні технології, Інтернет.

Зазначаючи, що зростання потоків інформації, скорочення фінансування, зростання цін на паперові носії – проблеми, характерні для більшості бібліотек світу, доповідачка навела приклади їх подолання універсальними бібліотеками Європи. Вони отримують право доступу до електронних видань, які в подальшому розглядають як частину

свого бібліотечного фонду. Ця практика набуває поширення і в бібліотеках Росії.

Перед Національною академією наук України поставлено завдання стати головним науковим центром країни в галузі експертизи та розробки інформації, підвищення рівня комп'ютеризації наукових установ. Бібліотеки мають стати учасниками процесу забезпечення інформаційного середовища для науковців і посередниками у пошуку та отриманні інформації. Користувачі потребують вичерпної інформації про наявні в бібліотеках НАН України бази даних (БД) вітчизняних і зарубіжних центрів інформації. У доповіді зазначалося, що у НБУВ і ряді бібліотек наукових установ накопичено значні масиви інформації на оптичних дисках, каталоги великих бібліотек і видавництв світу, повнотекстові БД, БД за тематикою досліджень установ. Завдання полягає у тому, щоб на основі широкого інформування забезпечити взаємовикористання цих ресурсів, допомогти користувачам зорієнтуватися в електронних ресурсах глобальних мереж. Наголошувалося на необхідності співпраці з інформаційними підрозділами установ, створення системи півників, покажчиків, каталогів – навігаторів по ресурсах Інтернет, наближених за проблематикою до тематики досліджень інститутів. Досвід такої роботи нагромадили бібліотеки інститутів ботаніки, фізіології, мікробіології та вірусології, кріобіології та кріомедицини, фізики, проблем міцності, теоретичної фізики, гідромеханіки, Головної астрономічної обсерваторії та ін.

У доповіді зазначалося, що високі вимоги до професії потребують і відповідних змін в оплаті праці, а це можливе у разі зміни статусу бібліотекаря на науково-інформаційного працівника. Реально це можливо за умов злиття бібліотеки з іншими науково-інформаційними та науково-організаційними підрозділами у межах науково-технічного чи науково-інформаційного центру. Це питання зараз вивчається Інформаційно-бібліотечною радою НАН України. Далі доповідачка привернула увагу до значного розширення бібліотек, різниці в інтенсивності праці, юли, наприклад, при штаті у 4–5 одиниць робота бібліотеки обмежується видачею користувачам книг, а, приміром, при штаті 1–2 оди-

ниці працівники виконують значний обсяг довідково-бібліографічної, інформаційної роботи, вивчають свої фонди, видають бібліографічну продукцію. Зважаючи на те, що реорганізації передуватиме ате-стація, бібліотеки мають проаналізувати і скоригувати плани роботи, визначити її напрями та обсяги, форми співпраці з іншими бібліотеками та інформаційними підрозділами.

Питання надання бібліотечним фахівцям статусу науково-інформаційних працівників набуло подальшого розвитку у ряді виступів. Зокрема, у повідомленні Г. І. Солоіденко, н. с. відділу бібліотекознавства, зазначалося, що новий статус потребуватиме від бібліотечних працівників змін у характері праці, посилення уваги до дослідницької та аналітичної роботи. У 2003 р. НБУВ відзначатиме своє 85-річчя. Це чудова нагода для спільної роботи у дослідженні історії бібліотек НАН України та підготовці збірника матеріалів. Розпочинати цю роботу потрібно вже сьогодні, щоб вичерпно зібрати фактичні матеріали про історію становлення та розвитку бібліотеки своєї установи та своєчасно підготувати статтю. Г. І. Солоіденко перерахувала низку основних положень, які мають знайти відображення в публікації, зокрема: рік заснування бібліотеки; зміни, що відбувалися в назві та підпорядкуванні установи; керівники установи, вчені, що були фундаторами бібліотеки; характеристика фонду, зокрема цінних його частин і окремих видань; книгообмінні контакти, співпраця з установами далекого та близького зарубіжжя; участь у міжнародних програмах і проектах; застосування нових технологій, використання електронних ресурсів; цікаві відомості про читачів, колектив бібліотеки, традиції колективу, перспективи розвитку бібліотеки тощо.

Значний інтерес викликали виступи керівників бібліотек Інституту літератури Т. В. Посудневської та Інституту фізіології С. М. Науменко, які переконали, що за будь-яких варіантів організації роботи бібліотек та інформаційних підрозділів їхня співпраця – визначальний чинник якості обслуговування користувачів.

Т. В. Посудневська детально розповіла про зміни, що сталися в характері праці колективу та її оплаті після реорганізації бібліотеки у науково-інформаційний відділ. Звісно, що у статусі науково-інформаційних працівників бібліотекарі виграли у зарплаті. Однак, наголошувалося, що до цих змін колектив ішов багато років. Бібліотека традиційно співпрацює з науковцями, здійснює значний обсяг роботи з інформаційного супроводу наукових досліджень, бере безпосередню участь у підготовці наукових видань інституту, самостійно готує бібліо-

графічну продукцію. Роботи стало більше, але колектив задоволений тим, що вона стала більш творчою, цікавою, що співробітники мають свої наукові теми, а колектив інституту сприймає їх як колеги-науковців.

С. М. Науменко розповіла про досвід спільної роботи бібліотеки та відділу науково-технічної інформації з організації доступу до ресурсів Інтернет. Кілька років бібліотека є підрозділом відділу інформації. Така організаційна структура, на думку доповідачки, є оптимальною для формування та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів установи, максимального задоволення інформаційних потреб користувачів, оскільки в отриманні інформації з глобальних комп'ютерних мереж найактивнішу участь беруть співробітники відділу НТІ, які точніше, ніж бібліотекарі, розуміють усі нюанси інформаційних потреб фахівців.

Програмою семінару передбачалася низка повідомлень з питань формування бібліотечних фондів. Зокрема, про стан міжнародного книгообміну НАН України присутніх поінформувала Р. Л. Красій, зав. сектора відділу комплектування іноземною літературою НБУВ. Сьогодні Бібліотека здійснює книгообмінні зв'язки з 1162 установами з 73 країн світу, серед яких 53 АН, 251 вищий навчальний заклад, 100 національних і великих бібліотек. Найбільші обсяги становить книгообмін з такими країнами, як Польща, Велика Британія, США та ін. Р. Л. Красій звернулася до бібліотек наукових установ з проханням:

- ◆ оперативно повідомляти НБУВ про зміни у тематиці наукових досліджень установ, що дасть змогу відповідно коригувати профіль комплектування НБУВ;
- ◆ дотримуватися принципу еквівалентності під час обміну літератури (книга – за книгу, журнал – за журнал тощо);
- ◆ інформувати НБУВ про видання, підготовлені науковими установами.

Комплектування бібліотечних фондів науково-дослідних установ шляхом передплати за валютні асигнування – тема повідомлення О. В. Полякової, зав. сектора відділу комплектування іноземною літературою НБУВ. Незважаючи на складний стан з виділенням коштів, пріоритетними завданнями сектора залишається вивчення тематики наукової літератури, цінової політики та можливостей фірм.

Про книгообмін виданнями науково-дослідних установ НАН України йшлося в повідомленні Л. А. Пестрецової, зав. сектора відділу комплектування вітчизняною літературою НБУВ. Вона звернулася до присутніх з проханням передавати до

НБУВ видавничу продукцію установ і особливо малотиражну літературу, що може стати значним джерелом поповнення бібліотечних фондів.

Зав. відділу обмінно-резервних фондів НБУВ, к. і. н. О. Г. Кириленко ознайомив присутніх з роботою відділу і можливостями взаємодії з бібліотеками у питаннях докомплектування фондів, прийому від них літератури. Доповідач зауважив, що замовляти літературу бібліотеки мають через відділ комплектування НБУВ, попередньо переконавшись у наявності конкретного видання у фондах Бібліотеки. Обговорюючи цей виступ, присутні наголосили на низці проблем, які загальмовують співпрацю з НБУВ, зокрема, йшлося про відсутність системи інформування бібліотек про обмінні фонди, неможливість користуватися каталогами обмінних фондів, а також занадто ускладнену процедуру отримання літератури з НБУВ.

У виступі зав. відділу систематизації І. А. Зарічняк приверталася увага до того, що кожна бібліотека повинна працювати над удосконаленням своїх каталогів, систематичних зокрема, постійно доопрацьовувати свої робочі таблиці класифікації, згідно з якими обробляється література, фіксувати в них методичні рішення, що приймаються з питань систематизації документів. У разі потреби бібліотеки можуть проконсультуватися та звірити свої таблиці з робочими таблицями класифікації НБУВ. Наголошувалося, що положення про каталоги і картотеки та паспорти на них, робочі таблиці класифікації – обов'язкові документи кожної бібліотеки, що забезпечують чітку організацію довідково-бібліографічного апарату і наступність у роботі з його ведення.

Виступ О. В. Ісаєвої, н. с. відділу каталогізації НБУВ, органічно поєднав екскурс в історію розвитку каталогізації і конкретні поради з вирішення практичних завдань. Зазначалося, що в ХХІ ст. нові правила каталогізації будуть спрямовані на виявлення інтелектуальних характеристик документів і можливостей електронного середовища для визначення різнобічних зв'язків між елементами даних у самому записі та між записами. Доповідачка розповіла про співпрацю спеціалістів НБУВ, наукової бібліотеки імені М. Максимовича Національного університету імені Тараса Шевченка, Національної парламентської бібліотеки України зі створення формату UKRMARC. Присутні отримали вичерпну консультацію щодо змін до ГОСТу 7.1.-84 «Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления».

Зав. відділу довідково-бібліографічного обслуговування, к. і. н. Т. В. Добко поінформувала про

роботу підрозділу з використання електронних ресурсів, зокрема БД «Ліга. Закон»; «Science Citation Index»; БД ІНІСН РАН; «EBSCO Publishing» та ін. Йшлося і про необхідність налагодження партнерських стосунків з іншими бібліотеками. Так, відділом підготовлено покажчик виконаних у НБУВ і бібліотеках низки установ письмових бібліографічних довідок. Планується виставляти такі видання в Інтернет. Таким чином кожна з бібліотек зможе представити свою роботу, а також скористатися послугами інших. Тому бібліотекам слід уважно поставитися до інформування НБУВ про свою довідково-бібліографічну роботу, зокрема про виконані письмові довідки, зазначити хронологічні рамки, типи і види, а також мову дібраних джерел.

Запровадження нової типової інструкції про порядок списання матеріальних цінностей з балансу установ – тема консультації н. с. відділу бібліотечкознавства Н. І. Смаглової. Увага присутніх акцентувалася на основних положеннях цього документа та відмінностях від попереднього. Зокрема, бібліотечні фонди тепер віднесено до необоротних активів; додалася нова причина, за якою списується література: нестача, виявлена в результаті інвентаризації. Інструкцією встановлені обмеження суми, на яку можуть вилучатися фонди з дозволу адміністрації установи – до 5000 грн. Нова інструкція засвідчила необхідність поновлення в установах комісії з роботи з фондами, приведення правил користування бібліотеками своїх установ у відповідність з новими типовими правилами користування бібліотеками в Україні.

На завершення семінару н. с. відділу бібліотечкознавства С. М. Масловська зробила огляд нової фахової літератури.

У рамках семінару було проведено анкетування керівників бібліотечних установ з метою вивчення ефективності методичного впливу НБУВ на роботу бібліотек та уточнення параметрів, що характеризують рівень їх науково-інформаційної діяльності.

Семінар отримав позитивну оцінку фахівців за тематичну насиченість і практичну спрямованість, нагоду професійного спілкування у визначенні шляхів подальшої співпраці.

*Наталія СМАГЛОВА,
н. с. відділу бібліотечкознавства НБУВ*